Джерела ілюстративного матеріалу

Bingham C. Distant music. – L.: Bantam books, 2002. – 575 p. *Cook R.* Fever. – N.Y.: Signet Publishing, 1983. – 312 p. *Dobbs M.* First Lady. – L.: Headline Review, 2007. – 468 p. *Dreyer E., Dreyer K.* Crayons and Pink Giraffes/ Mothers and Daughters ed.by J. Morgan. – N.Y.: A Signet Book, 1999. – P. 145-170. *Kellerman F., Kellerman R., Kellerman I.* The Luck of the Draw/ Mothers and Daughters ed.by J. Morgan. – N.Y.: A Signet Book, 1999. – P.74-105. *Nixon J.L.* Try to Survive/ Mothers and Daughters ed.by J. Morgan. – N.Y.: A Signet Book, 1999. – P. 3-26. *Stubbs J.* Summer secrets. – L.: Pan Books, 1991. – 292 p.

АНТОНЕЦЬ О. В.

ЕКОНОМІЧНИЙ ДИСКУРС ЯК СУМА АПЕЛЯЦІЙ ДО КОНЦЕПТІВ

The article is devoted to the problem of economic discourse creation from the point of view of cognitive linguistics. The economic discourse is considered as a result of human's activity in the course of which on a basis of communicative experience, the knowledge about the world is forming the sum of concepts. This sum of concepts leads to this type of discourse.

Key words*: economic discourse, concept, cognitive-discursive approach.*

Метою даної статті є визначення з одного боку ключових концептів економічного дискурсу, з другого - довести їх діалектичну взаємодію.

Об'єктом дослідження виступає економічний дискурс.

Предметом дослідження виступають лінгвістичні засоби об'єктивації концептів, що утворюють економічний дискурс.

Матеріалом дослідження послугували економічні статті з провідних французьких журналів «Le Figaro», «Le Nouvel Observateur», «Le Journal de Dimanche», «L'Express ». Вибір матеріалу дослідження зумовлений тим, що сьогодні у часи глобалізації та європейської інтеграції економіка стає однією з найважливіших галузей комунікації. Проте французький економічний дискурс залишається маловивченим феноменом.

Мотивом вибору даної теми послугував той факт, що серед широкого спектру напрямків щодо дослідження економічного дискурсу на матеріалі різних мов (Р. Є. Приходько; А. Ю. Кланщакова) не було застосовано саме когнітивно-дискурсивного підходу, який, на нашу думку, є оптимальним засобом для аналізу процесу творення дискурсу. Саме застосування такого підходу робить дане дослідження *актуальним.*

Сучасна парадигма знань, як зазначає А. М. Приходько, визначається як когнітивно-комунікативна [Приходько 2005, с. 125]. На думку О. С. Кубрякової: «...кожне нове явище вважається адекватно описаним та роз'ясненим у тих випадках, якщо воно розглянуте на перехресті когніції та комунікації» [Кубрякова 1996, с. 75]. У рамках даної парадигми досліджень цікавим є питання щодо відношень між дискурсом та концептом. Про це свідчать праці таких вчених як І. В. Карасика, Є. Ф. Кірова, Г. Г. Слишкіна , А. Н. Приходьмо.

Аналіз процесу творення економічного дискурсу через пошук лінгвістичних засобів об'єктивації концептів та визначення їх змісту, надає можливість побачити за

сукупністю мовних та текстових одиниць глибинні мовленнєво-мислені структури, що народжувались у дискурсі та сприяли зі свого боку народженню самого дискурсу. Саме це надає даному дослідженню *наукову новизну.*

За ствердженням Г. Г. Слишкіна, І. В. Карасика, А. Н. Приходька, дискурс складається з концептів та в кожному типі дискурсу існує його ключовий концепт (наприклад, ключовий концепт політичного дискурсу – *влада*, юридичного – *закон*, медичного – *здоров'я*). При визначені концепту ми солідарні з точкою зору Ю. С. Степанова який визначає концепт як «пучок» уявлень, понять, знань, асоціацій, які супроводжують слово. На думку Г. Г. Слишкіна, саме концепти виступають інструментом аналізу дискурсів [Слишкін 2000, с. 15]. Ця точка зору наштовхнула нас на початку нашого дослідження висунути наступну гіпотезу : певна сума концептів, що присутні у дискурсі, виступають як засіб втілення певних дискурсивних смислів, що сприяє створенню економічного дискурсу. Для зручності сприйняття ми пропонуємо наступну формулу: $К_1$+ $К_2$ + $К_3$+ $К_n$ = *Економічний дискурс* (де К – концепт).

Теоретичною базою даного дослідження є наступне положення: засобами об'єктивації концептів можуть бути не тільки лексеми, фразеологічні одиниці, або вільні словосполучення, але також тексти, або сукупності текстів. Якщо виходити з того, що «дискурс це зв'язний текст, у сукупності з екстралінгвістичними, соціокультурними, прагматичними, психологічними та іншими факторами; це мова занурена у життя» [Арутюнова 1990, с. 136], то саме він є середовищем та основним фактором формування концептуального змісту. За визначенням А.М. Приходька становлення дискурсу та формування належних йому концептів виступають як процеси які супроводжують один одного та є взаємозалежними [Приходько 2005, с. 349].

Ситуація спілкування визначає тип дискурсу (побутовий чи інституційний). Економічний дискурс, на думку Р. Є. Пилипенко, належить до інституційного різновиду комунікації, тому що представляє собою спілкування в заданих статусно-ролевих відношеннях (економіст – журналіст, економіст – народ, економіст – науковець, бізнесмен – покупець, керівник підприємства - підлеглий) та представлений економічними інституціями (держава, міністерство економіки, банк, підприємство) [Пилипенко, 2005 с. 73].

Виходячи з загальної типології дискурсів, можна припустити наявність певних концептуальних переваг. Тобто побутовий дискурс має один набір концептів, політичний чи економічний - інший. Специфіка інституційного дискурсу, як зазначає І. В. Карасик розкривається в його типі, який в колективній мовній свідомості позначений особливим ім`ям та узагальнений в ключовому концепті цього інституту [Карасик 2001, с. 6]. Для французького економічного дискурсу ключовим концептом є «*économie*», тому що саме він (концепт) визначає тип дискурсу. Лінгвістична репрезентація цього концепту може здійснюватись як завдяки похідних лексичних одиниць - *économique, économiste,* та їх синонімів – *avantageux, spésialiste d'économie politique*, так і завдяки сполучення зазначених слів з другими лексичними одиницями *économiquement aventageux, économie développée, économie mondiale.*

Дискурс народжується та функціонує у певному культурному середовищі. На формування французького економічного дискурсу впливають соціокультурний досвід, історія, стереотипи, світогляд французької нації. Це в свою чергу породжує лінгвокультурні концепти – складні утворення, в яких виокремлюються такі сторони як понятійна, предметно-образна та ціннісна [Карасик 2000, с. 55]. Прикладами

лінгвокультурних концептів французького економічного дискурсу можуть бути саме ті, які виникли у процесі існування економічного французького суспільства, а саме : INSEE (institut national de la statistique et des études économiques), BCE (banque centrale européenne), TVA (taxe à la valeur ajoutée), FMI (Fond monetaire international) , PTZ (prets à taux zéro).

Соціальний аспект не може не відзначитися на процесі творення економічного дискурсу. Як наслідок світової економічної кризи з'являється концептом «*crise économique*», цей концепт в свою чергу знаходить лінгвістичну репрезентацію у таких лексичних одиницях як *inflation, déficit, faillite, chomage, déclin économique, crédit, swap, emprunter, effondrement du marché, raréfaction, volatalité économique, crise de change, déflation, allocation, plan de relance.*

Процеси глобалізації та європейської інтеграції знайшли свої відображення у таких концептах, як *globalisation, marché mondial, commerce extérieur, investissement, marché d'exportation, BCE (banque centrale européenne), FMI (Fond monnétaire international).*

Вище названі позиції доводять той факт, що концепти, апелюючи до економічного дискурсу формуються під впливом ситуації спілкування, культурного середовища та соціального аспекту та знаходять свою актуалізацію в економічному дискурсі.

Це може послугувати першим доказом того, що певна сума концептів є засобом втілення дискурсивних смислів, що сприяють створенню економічного дискурсу.

Другим положенням на захист нашої гіпотези є існування «дискурсивних формацій концептів» (термін М. Фуко), що дозволяє розглядати дискурс як суму апеляцій до різних концептів. Кожний дискурс має своє концептополе, яке за визначенням А. М. Приходько є інтегрованим цілим, суттєві якості якого формуються через взаємозв'язки його частин [Приходько 2005, с. 349]. Економічний дискурс, який є об'єктом нашого дослідження не є виключенням. Для аналізу концептополя економічного дискурсу нами була обрана класифікація Г. Г. Слишкіна, який розподіляє концепти на метахтоні, автохтоні та алохтоні. Таке ієрархічне розподілення концептів свідчить про системний характер концептополя економічного дискурсу. Концепти під впливом ситуації спілкування та комунікативної мети набувають у дискурсі статусу метахтона, автохтона чи алохтона, визначаючи при цьому тип дискурсу.

Метахтоні концепти – концепти, що утворюють ім'я дискурсу; автохтонні – концепти, які історично сформувалися в межах даного виду дискурсу і продовжують регулярно в ньому відтворюватися; алохтоні – концепти перенесені з іншого дискурсу в даний дискурс для виконання певних комунікативних цілей [Слишкін 2000, с. 77]. Зазначимо, що в економічному дискурсі знаходять свою реалізацію всі типи концептів. Це пов'язано з відкритістю даного типу дискурсу.

Метахтоним концептом економічного дискурсу є концепт «*économie*». Сучасний стан економіки обумовив семантизацію цього концепту завдяки наступним лексемам: *déclin, défaut, chomage, déficit, commerce, business, entreprise, argent, production, biens matériels, globalisation, relations économiques, science.* Дана лінгвістична репрезентація концепту «*économie*» відображає сучасний стан економіки, а саме стан економічної кризи та процесів глобалізації.

Прикладами автохтонних концептів можуть послужити – *marché, argent, banque, finances, investissement, crédit, impot, importation, exportation, PIB, taux d'intéret, taux*

d'épargne, raréfaction, titre, transaction, bancarisation, volet fiscal. Автохтонні концепти формують інформаційне ядро, понятійну базу дискурсу.

Так проаналізувавши економічні статті, нами були виділені наступні алохтоні концепти. *La contre-offensive est prete*. *Contre-offensive* (контрудар) – це автохтонний концепт військового дискурсу, що позначає зустрічну атаку, яка є відповіддю на атаку ворога. Використання цього концепту в економічному дискурсі символізує рішучість дій, боротьбу керівництва держави щодо подолання економічної кризи. Економічна криза набуває вигляд ворога, проти якого ведеться боротьба, наближена до військових дій.

В економічному дискурсі використовуються концепти запозичені з медичного дискурсу. Наприклад «*thérapie de choc*», «*réhabiliter*» *Il sait que la thérapie de choc à l'anglaise n'est pas praticable chez un peuple volontiers rebelle*. "*J'ai été élu pour réhabiliter le travail*" Шокова терапія позначає комплекс радікальних дій направлених на оздоровлення людини. У нашому випадку цей концепт означає оздоровлення економіки, виведення держави з кризового стану. Реабілітація позначає комплекс дій направлених на поновлення втрачених сил, функцій організму. В економічному дискурсі цей концепт асоціюється з реформаторськими діями, змінами, модернізацією економіки.

Існування алохтоних концептів свідчить про наявність асиметрії між дискурсом та концептом, деякі «розбіжності», але цьому можна знайти логічне обґрунтування - прагматичний аспект дискурсу. Метою будь якого дискурсу є вплинути на співрозмовника, економічний дискурс не є виключенням. Саме алохтоні концепти надають дискурсу експресивності, тим самим забезпечуючи маніпуляційний аспект дискурсу.

У наступному рисунку ми приводимо відсоткове співвідношення концептів економічного дискурсу: економічних у ролі метахтонів та автохтонів; концептів воєнного та медичного дискурсу в ролі алохтонів.

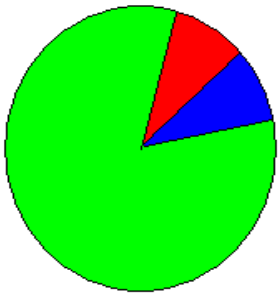

Рис. 1 Концептосфера економічного дискурсу

- концепти економічного дискурсу (90%)
- концепти воєнного дискурсу (5%)
- концепти медичного дискурсу (5%)

Як бачимо, концепти, означаючі економічні події є найуживанішими., складають інформаційне ядро економічного дискурсу, визначаючи тематику спілкування. Концепти запозичені з інших типів дискурсів становлять невеликий відсоток, але при цьому є невід'ємними характеристиками економічного дискурсу, бо як нами вже було зазначено дискурс - це мова занурена в дійсність. Але частиною дійсності є й сама мова, мовлення, текст. Дискурс занурен в інтердискурсивне середовище. Інтердискурсивність входить в онтологію дискурса, забезпечуючи

стійкість і взаємопроникливість дискурсивних формацій (різновид дискурсу, що перебуває на перетинанні когнітивної й комунікативної сфери дискурсу).

Останнім положенням на підтримку висунутої нами гіпотези є той факт, що в залежності від мети спілкування, соціальних відношень, економічні концепти комбінуються, тим самим утворюючи конгломерати (об'єднання концептів).

Для аналізу концептополя економічного дискурсу, нами був обраний дистрибутивний аналіз, запропонований А. М. Приходько [Приходько 2009, с. 130]. Такий аналіз дозволяє простежити частоту використання та можливі комбінацій певних концептів. Проаналізувавши економічні статті, нами було виявлено, що сучасний економічний дискурс будується на таких ключових концептах, як *économie, argent, marché, banque, budjet, crise.* При цьому ці концепти мають властивість комбінуватися з іншими концептами, утворюючі при цьому конгломерати. На нашу думку це є важливим доказом нашої гіпотези. Тому що дискурс, за визначенням Н. Д. Арутюнової є «зв'язний текст» тобто цілісний текст. Ця цілісність досягається саме завдяки поєднанню концептів.

Розглянемо більш детально дистрибутивне відношення ключових концептів економічного дискурсу.

Так, дистрибутивне оточення метахтонного концепту «*économie»* складають такі концепти як *ministère de l'économie, secteur de l'économie, économie extérieur, économie intérieur, argent, crise économique, entreprise, budjet*. Ці концепти характеризують переважно макроекономічні процеси.

Автохтонний концепт «*argent*» комбінується з концептами *marché, acheter, vendre, achat, prix, profit, euro, économie, budjet,* забезпечуючи висвітлення базових процесів економіки « купівля – продаж, товар – ціна».

Автохтонний концепт «*banque*» має наступне концептуальне оточення: *impot, taux d'intéret, taux d'épargne, azimuths des crédits, crise financière, PTZ, TVA,* характеризуючи фінансову сферу економіки.

Автохтонний концепт економічного дискурсу «*budjet*» комбінується з такими концептами як *ministère du Budjet, déficit du budjet, rapporteur du budjet, impot, charge d'impot, trésorier, croissance économique*, визначаючи процеси державної економіки.

Дистрибутивне оточення одного з найуживаніших сьогодні концептів економічного дискурсу «*crise*» складають наступні концепти: *inflation, déficit, faillite, chomage, déclin économique, crédit, swap, effondrement du marché, raréfaction, volatalité économique, crise de change, déflation, plan de relance*.

Отже, на нашу думку. вищенаведених положень на підтримку нашої гіпотези досить для того, щоб стверджувати, що висунута на початку нашої статті гіпотеза « Певна сума концептів, що присутня у дискурсі, виступає як засіб втілення певних дискурсивних смислів, що сприяє створенню економічного дискурсу.» має право на існування. Запропонована нами формула: $К_1$+ $К_2$ + $К_3$+ $К_n$ = *Економічний дискурс* , актуалізується як économie + marché + achat + budjet + banque + argent + crise + n = discours économique.

Отже, ми можемо зробити наступні висновки. Дискурсивно – когнітивний підхід, який був нами обраний для вивчення процесу творення економічного дискурсу дозволив розглянути економічний дискурс не тільки з точки зору мовленнєвих актів, але й як форму репрезентації знань, які впливають на мовленнєві стратегії комунікантів та вибір мовних одиниць. Економічний дискурс виступає як спосіб організації інформації: невербальної (концептів) та мовної (лінгвістичної репрезентації концептів). На основі існуючих у свідомості мовця економічних

концептів (сформованих впродовж соціального та індивідуального комунікативного досвіду) він формує економічний дискурс. Таким чином концепт це не тільки структура зберігання знань, але й явище, яке володіє комунікативними функціями. Цінність концептів полягає в їх спроможності сполучатися у дискурсі, визначаючи його тип. Дискурсивна властивість економічних концептів проявляється в тому, що вони моделюють дискурс. Важливим аспектом взаємодії економічного концепту й дискурсу є роль дискурсу як середи та головного фактору формування концептуального змісту. Становлення дискурсу та формування належних йому концептів виступають як процеси які супроводжують один одного та є взаємопов'язаними. Концепти, визначаючі економічні реалії сполучаються між собою та породжують економічний дискурс.

Проведене дослідження може бути використано для подальшого вивчення концептосфери економічного дискурсу.

Література

Арутюнова Н.Д. Дискурс // Лингвистический энциклопедический словарь. М.: Сов. энциклопедия, 1990. - С.136-137. *Карасик В.И.* О типах дискурса // Языковая личность: институциональный и персональный дискурс: Сб. науч. тр. Волгоград: Перемена, 2000. - С.5-20. *Карасик В.И., Слышкин Г.Г.* Лингвокультурный концепт как единица исследования // Методологические проблемы когнитивной лингвистики: Сб. науч. тр. / Под ред. И.А.Стернина. Воронеж: ВГУ, 2001. С. 75-80. *Кланщакова Анастасия Юрьевна*. Метафора в структуре экономического дискурса: опыт комплексного исследования (На материале английского языка) : Дис. ... канд. филол. наук : 10.02.04 : Иркутск, 2003 181 с. РГБ ОД, 61:04-10/245-3. *Кубрякова Е.С.* Концепт // Краткий словарь когнитивных терминов. М., 1996. – 245 с. *Кубрякова Е.С.* О понятиях дискурса и дискурсивного анализа в современной лингвистике // Дискурс, речь, речевая деятельность: функциональные и структурные аспекты: Сб. обзоров. М., 2000. – С. 7 – 25. *Слышкин Г.Г.* Дискурс и концепт (о лингвокультурном подходе к изучению дискурса) // Языковая личность: институциональный и персональный дискурс. Волгоград, 2000. - С. 38 - 45. *Пилипенко Р. Є.* Німецький економічний дискурс: методологія, моделі, жанри: Монографія / За ред.. Л. С. Сохарчук. – Вид Дім Дмитра Бураго, 2005. – 316 с. *Приходько А. Н.* Концептологія дискурсу або дискурсологія концепту. Учене записки Таврического національного университета им. В. И. Вернадського. Серия «Філологія» Том 18 (56). 2005. №2 С. 347-351. *Приходько А. Н* Концепт в дискурсах VS концепти в дискурсі. Дискурс, концепт, жанр: коллект. моногр. Отв ред. М. Ю. Степанов. – Нижний Тагил: НТГСПА, 2009. – С. 125 - 139

АНТОНОВА М.Ю.

(Київський нац. ун-т ім. Тараса Шевченка)

ПЕРЕЛІЧЕННЯ ЯК ЗАСІБ КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЇ РИЗИКІВ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ

The article is devoted to enumeration as a cognitive category viewed as a means of conceptualization of the risks in the banking system.

Key words: *cognitive category, conceptual content, conceptualization, enumeration, heterogeneity, hierarchical structure, homogeneity, linear structure, nominative style, risk, syntactic link, syntactic function, verbal style.*

Доцільність залучення перелічення до аналізу економічного дискурсу пояснюється когнітивними властивостями цієї категорії. Йдеться про участь